

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

НАЦІОНАЛЬНИЙ ЮРИДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЯРОСЛАВА МУДРОГО

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПРАВОВИХ НАУК УКРАЇНИ

**ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ
АСПЕКТИ РЕАЛІЗАЦІЇ
ЕКОЛОГІЧНОГО, ЗЕМЕЛЬНОГО,
АГРАРНОГО ПРАВА В УМОВАХ
СТАЛОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ**

Матеріали «круглого столу»
(Харків, 2 грудня 2016 року)

Міністерство освіти і науки України
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого
Національна академія правових наук України

**ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ
АСПЕКТИ РЕАЛІЗАЦІЇ
ЕКОЛОГІЧНОГО, ЗЕМЕЛЬНОГО,
АГРАРНОГО ПРАВА В УМОВАХ
СТАЛОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ**

Матеріали «круглого столу»

(Харків, 2 грудня 2016 року)

За загальною редакцією професора *А. П. Гетьмана*

Харків
«Право»
2016

УДК 349.6(477)
ББК 67.307(4УКР)
ТЗЗ

*За зміст та якість матеріалів
відповідальність несуть автори публікацій*

Теоретичні та практичні аспекти реалізації екологічного, земельного, аграрного права в умовах сталого розвитку України : матеріали «круглого столу» (Харків, 2 груд. 2016 р.) / за заг. ред. А. П. Гетьмана. – Х. : Право, 2016. – 328 с.

ISBN 978-966-937-103-4

Збірник містить тези наукових доповідей учасників «круглого столу», що відбувся у м. Харкові 2 грудня 2016 р.

Розраховане на науковців, фахівців у галузі права, студентів юридичних вищих навчальних закладів та всіх, хто цікавиться питаннями екологічного, земельного та аграрного права України.

**УДК 349.6(477)
ББК 67.307(4УКР)**

ISBN 978-966-937-103-4

© Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого, 2016
© Оформлення. Видавництво «Право», 2016

ЗМІСТ

НАУКОВІ ДОПОВІДІ НА ПЛЕНАРНОМУ ЗАСІДАННІ

Андрейцев В. І.

РЕАЛІЗАЦІЯ НАУКОВИХ ДОКТРИН ЕКОЛОГІЧНОГО ПРАВА:
КОНЦЕПТИ МЕТОДОЛОГІЇ.....13

Гетьман А. П.

КОНЦЕПЦІЯ ВЕРХОВЕНСТВА ПРАВА В ЕКОЛОГІЧНОМУ
ЗАКОНОДАВСТВІ УКРАЇНИ17

Арістова І. В., Шульга М. В.

РЕАЛІЗАЦІЯ ЕКОЛОГІЧНОГО, ЗЕМЕЛЬНОГО
ТА АГРАРНОГО ПРАВА В УКРАЇНІ:
МЕТОДОЛОГІЯ НАУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....25

Балюк Г. І.

ЕКОЛОГІЧНЕ ПРАВО ЧИ ЕКОЛОГІЧНЕ
«БЕЗПРАВ'Я»?.....29

Єрмоленко В. М.

ПРО ЗВИЧАЄВЕ ПОХОДЖЕННЯ НОРМ СУЧАСНОГО
АГРАРНОГО ЗАКОНОДАВСТВА У СФЕРІ НАГОРОД.....37

Кірін Р. С.

ПРАВОВІ ЗАСАДИ ОЦІНКИ ВПЛИВУ НА ДОВКІЛЛЯ
ГІРНИЧОЇ СПРАВИ.....39

Костицький В. В.

СУЧАСНИЙ ЗМІСТ ЕКОЛОГІЧНОЇ ФУНКЦІЇ ДЕРЖАВИ.....42

Кулинич П. Ф.

СТАЛІЙ РОЗВИТОК ЗЕМЕЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА
УКРАЇНИ ЯК ВАЖЛИВА ПЕРЕДУМОВА СТАЛОГО
РОЗВИТКУ УКРАЇНИ.....45

Носік В. В.

ПРОБЛЕМИ ВІДШКОДУВАННЯ ШКОДИ
ЗА ПОРУШЕННЯ ПРАВА НА БЕЗПЕЧНЕ ДЛЯ ЖИТТЯ
І ЗДОРОВ'Я ДОВКІЛЛЯ.....48

Гетьман Анатолій Павлович
доктор юридичних наук, професор,
проректор з наукової роботи
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого,
академік НАПрН України

КОНЦЕПЦІЯ ВЕРХОВЕНСТВА ПРАВА В ЕКОЛОГІЧНОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ УКРАЇНИ

Верховенство права, принцип верховенства права, співвідношення верховенства права та верховенства закону – це явище юридичного позитивізму стало предметом наукових досліджень від Дня проголошення незалежності України та продовжує збуджувати думку представників академічної та вузівської наукової громадськості сучасності. За цей час списано тисячі друківаних аркушів, вийшли в обіг сотні найменувань тез доповідей та повідомлень, наукових статей, монографічних досліджень, проведені десятки науково-практичних конференцій, семінарів та «круглих столів», відбулася низка інших наукових заходів з означеної нагальної проблеми, – проблеми верховенства права. Натомість вчені-правознавці продовжують наполягати на тому, що і на сьогодні її дослідження, поза всяким сумнівом, належить до найважливіших завдань юридичної науки. За думкою С. П. Погребняка, незважаючи на відносно велику кількість робіт, присвячених верховенству права, його трактування й дотепер, на жаль, неоднозначне. Таке становище не є задовільним¹.

В той же час С. П. Головатий, розглядаючи зміст принципу верховенства права як основоположного принципу новітньої системи українського права, робить наголос на двох чинниках, які, власне й зумовлюють потребу його дослідження, – практичний і теоретичний. За першим чинником диктується потреба й необхідність його практичного застосування у повсякденній професійній діяльності численного загалу українських правників (суддів, адвокатів, прокурорів, слідчих), державних службовців і політиків у зв'язку з тим, що на сьогодні він виступає як узаконений юридичний принцип новітньої системи українського права,

¹ Погребняк С. П. Основоположні принципи права (змістовна характеристика): Монографія. – Х., Право. – 2008. – С. 148.

а тому є обов'язкова до вжитку в ділянках нормотворчої, правоохоронної та правозастосовчої діяльності. Принцип верховенства – це юридично обов'язкова норма сучасного українського правопорядку. Другий – теоретичний, чинник полягає в тім, щоб повністю спростувати низку тверджень і міркувань, які висувають окремі науковці на користь ідеї «верховенства закону», зіставляючи її з верховенством права. У цьому контексті насамперед слід зазначити, що структуру і юридичний зміст принципу верховенства права як принципу українського права неможливо буде досягнути і визначити, якщо в основу не покласти ті обов'язкові й засадничі елементи доктрини верховенства права, що є його сприйняття, розуміння і тлумачення¹.

Принцип верховенства права сформувався в XVII–XIX століттях в умовах європейського правового простору. Сам термін «верховенство права», за досить поширеною версією, увів у науковий обіг англійський учений і політичний діяч Дж. Гаррінгтон у 1656 р.² Але за думкою сучасних науковців, ідея верховенства права виникла у Великій Британії не на рівному місці. Її витоки можна знайти як у загальноєвропейській політико-правовій традиції, так і в специфічній історії англійського права, а деякі елементи цієї концепції містяться ще у творах давньогрецьких і давньоримських мислителів та релігійних діячів і філософів доби Середньовіччя³.

Грунтуючись на зазначених історико-правових витоках сучасні науковці по-різному і досить цікаво пропонують своє розуміння змісту, класифікації характеристик, доктринального розуміння та інших ознак верховенства права. За думкою О. В. Скрипнюка, верховенство права – це той основоположний принцип держави, без якого неможливе здійснення права та свобод⁴. П. М. Рабінович під верховенством права розуміє ви-

¹ Головатий Сергій. Верховенство права. У 3-х книгах. Книга третя: Верховенство права: український досвід. – К., вид-во «Фенікс». – 2006. – С. 1409-1415.

² Шевчук С. Формальна та органічна характеристика принципу верховенства права: до нових методів тлумачення Конституції // Укр. Право. – 1998. – Чис. 2(10). – С. 57.

³ Погребняк С. П. Основоположні принципи права (змістовна характеристика). – С. 150; Пухтецька А. А. Європейський адміністративний простір і принципи верховенства права. – Київ. Вид-во «Юрид.думка». – 2010. – С. 45.

⁴ Скрипнюк О. В. Соціальна, правова держава в Україні: проблеми теорії і практики. До 10-річчя незалежності України. – К., ІДП ім. В. М. Корецького НАН України. – 2000. – С. 139.

значальну роль права у стосунках між усіма учасниками суспільного життя, у життєдіяльності державних і недержавних організацій, соціальних спільностей, груп, об'єднань, усіх людей¹. М. І Козюбра стверджує, що принцип верховенства права можна розкрити тільки за умови дотримання певних гносеологічних позицій, а саме: необхідно розрізнити право і закон; право слід розглядати як соціальний феномен, пов'язаний з такими категоріями як справедливість, свобода, рівність, гуманізм; право має розглядатися у нерозривному взаємозв'язку з правами людини². За думкою А. О. Селіванова, верховенство права (з погляду «західної юридичної традиції» – верховенство справедливості) – це верховенство захисту для всіх членів суспільства від надмірностей державної влади, верховенство розсудливості та добросовісності³. Як вважає О. В. Петришин, принцип верховенства права слід розглядати в широкому контексті, – тобто як принцип правової організації державної влади у суспільстві (верховенство права над державою), а також у вузькому розумінні, – як співвідношення однорідних категорій – права й закону в регулюванні суспільних відносин⁴. Натомість С. П. Головатий піддає жорсткій критиці позицію авторів як «прямолінійно-механістичного» (В. Погорілко, П. Рабінович, А. Заєць, В. Семчик), так і «обмежувально-звужувального» сприйняття верховенства права (О. Скрипнюк, М. Козюбра, А. Колодій, В. Кравченко). При «прямолінійно-механістичному», на думку автора цієї точки зору, сприйняття верховенства права зазвичай робиться шляхом поєднання слів «верховенство» і «право» з очевидною метою: що слід розуміти під поняттям «право», аби дійти висновку стосовно того, що ж саме тут «верховенствує» і відносно чого (чи над чим) воно «верховенствує», якщо сприймати його таким, що перебуває на найвищому щаблі ієрархічного порядку. При «обмежувально-звужувальному» розумінні верховенство права зводиться до одного з низки елементів (прин-

¹ Рабінович П. М. Права людини і громадянина у Конституції України (до інтеграції вихідних конституційних положень) – Харків: Право. – 1997. – С. 11.

² Козюбра М. І. Принцип верховенства права та вітчизняна теорія і практика // Українське право: Матеріали міжнародної конференції «Верховенство права: питання теорії та практики». – 2006. – № 1. – С. 15-23.

³ Селіванов А. О. Конституційна юрисдикція: поняття, зміст, принцип верховенства права, правові позиції по справах прав людини і конституційних конфліктів у сфері публічної влади. – К.: Вид. Дім «Ін Юре». – 2008. – С. 16.

⁴ Петришин О. В. Верховенство права як принцип дії права // Українське право. – 2006. – № 1(19). – С. 49.

ципів) і виступає як частка більш об'ємного поняття, яким тут виступає поняття «правна держава». Обидва ці підходи до розуміння і пояснення верховенства права, за думкою С. П. Головатого є хибними, а тому неприйнятними¹.

Незважаючи на дискусію, яка панує на шпальтах юридичної наукової літератури, необхідно наголосити на тому, що величезний внесок у розвиток національних уявлень про поняття та зміст верховенства права, його значення для розвитку доктринальних положень юридичної науки з урахуванням досвіду зарубіжних демократичних інституцій, розуміння верховенства права, як основоположного принципу новітньої системи українського права та його бачення в системі української Конституції крізь призму класичної доктрини, питань реалізації принципу верховенства права, насамперед внесли вчені-представники науки теорії права та держави, конституційного і адміністративного права, міжнародного права та деяких інших галузей права України². На жаль, науковці екологічного, земельного та аграрного права, за невеликим виключенням, залишилися поза межами переліку дослідників, що причетні до цієї надважливої проблематики. Слід згадати лише декілька наукових праць, що

¹ Головатий Сергій. Верховенства права. У 3-х книгах. Книга третя: Верховенства права: український досвід. – С. 1393.

² Див: Верховенство права як принцип правової системи: проблеми теорії. Книга перша / Відп. ред. Н. М. Оніщенко. – К.: Вид. Юрид. думка, 2008. – 344 с.; Погребняк С. П. Основоположні принципи права (змістовна характеристика). – Х.: Право, 2008. – 240 с.; Рабінович П. М. Конституційний принцип верховенства права // Юрид. вестник. – 1997. – № 3. – С. 66-69; Колодій А. М. Принципи права України: Монографія. – К.: Юрінком Інтер, 1998. – 192 с.; Скрипнюк О. В. Соціальна, правова держава в Україні: проблеми теорії і практики. До 10-річчя незалежності України: Монографія. – К.: ІД Пім. В. М. Корецького НАН України, 2000. – 220 с.; Заць А. Принцип верховенства права (теоретико-методологічне обґрунтування) // Вісник Акад. правових наук. – Х.: Право. – 1998. – № 1(12). – С. 3-12; Орзих М. Верховенство права – принцип практической деятельности государства и общества // Юрид. вестник. – 1997. – № 3. – С. 67-71; Козубра М. Принцип верховенства права у конституційному правосудді // Закон і бізнес. – 2000. – № 17. – С. 8-12; Українське право: Матеріали міжнародної конференції «Верховенство права: питання теорії та практики. – 2006. – № 1. – 112 с.; Пухтецька А. А. Європейський адміністративний простір і принцип верховенства права: Монографія / Відп. ред. В. Б. Авер'янов. – К.: Вид. Юрид. думка. – 2010. – 140 с.; Луців О. М. Верховенство права: сучасні інтерпретації: автор. дис. канд. юрид. наук. – Львів, 2014. – 16 с.; Гетьман Є. А. Принцип верховенства права у нормотворчій діяльності органів виконавчої влади // Проблеми законності : збірник наукових праць / відп. ред. В. Я. Тацій – Харків: НІОУ ім. Ярослава Мудрого. – 2016. – Вип. 134. – С. 61-69.

були присвячені проблемі верховенства права у регулюванні еколого-правових відносин. Зокрема, М. О. Орлов у своїх дослідженнях із цієї тематики розглядав верховенство права крізь призму юридичної гарантії захисту прав громадян і юридичних осіб в галузі охорони навколишнього природного середовища¹. На його думку, в сучасних умовах природні (невід'ємні) права людини, – право на життя, право на здорове навколишнє середовище, право на свободу та ін., за своєю юридичною силою не тільки не поступаються в демократичних державах національним законам всіх рівнів, але й мають по відношенню до них пріоритетну юридичну дію. Права людини стають орієнтиром, який визначає напрямок і перспективу рішення тих чи інших юридичних справ. А далі М. О. Орлов робить висновок про те, що право на здорове навколишнє середовище необхідно використовувати в якості верховенства права при розгляді протиріч між вимогами діючого закону і природними екологічними правами людини².

Натомість, О. М. Ткаченко у своїх наукових працях дослідила поняття і значення принципу верховенства права³ та його застосування в регулюванні еколого-правових відносин⁴. За її думкою, з точки зору об'єктивного екологічного права, тобто системи загальнообов'язкових правил поведінки, спрямованих на врегулювання відносин, пов'язаних з використанням, відтворенням, охороною та захистом природних ресурсів і навколишнього природного середовища в цілому, принцип верховенства права полягає у пріоритеті первинних еколого-правових ідей, втілених в принципах екологічного права. Стосовно суб'єктивного екологічного права, тобто закріпленої в юридичних нормах екологічного законодавства можливості певної поведінки особи, спрямованої на здійснення екологічних прав людини, принцип верховенства права можливо розглядати як панування первинних еколого-правових ідей, втілених

¹ Орлов М. Роль верховенства права в захисті прав людини у сфері екології / Вісник Акад. правових наук. – Харків, 2002. – № 1. – С. 117-124; Орлов Н. А. Правовые проблемы охраны окружающей среды в Украине: Монография. – Сімферополь: Таврія. – 2002. – С. 141-159.

² Орлов Н. А. Правовые проблемы охраны окружающей природной среды в Украине: монография. – С. 145; 153-154.

³ Ткаченко О. Принцип верховенства права в регулюванні еколого-правових відносин: поняття та значення // Право України. – 2003. – № 4. – С. 63-68.

⁴ Ткаченко О. Застосування принципу верховенства права в регулюванні еколого-правових відносин: деякі аспекти // Право України. – 2004. – № 1. – С. 78-80.

у природних (невід’ємних) екологічних правах людини¹. Велика увага авторки була спрямована на аналіз судової практики крізь призму ст. 8 Конституції України (принцип верховенства права), яка на її припущення майже не застосовується. За думкою О. Ткаченко, суттєві труднощі викликає випадок, коли необхідно вирішити спір, еколого-правова природа якого чітко не визначена чинним законодавством. В такому разі суддя повинен вирішувати справу, виходячи з принципів екологічного права та первинних еколого-правових ідей, які покладено в основу певних правових норм. На підставі дослідження матеріалів судової практики Господарського суду Харківської області авторка приходить до висновку про те, що суд не посилався при вирішенні справ безпосередньо на принцип верховенства права (ст. 8 Конституції України). Натомість, саме зі змісту зазначеного принципу впливає ідея справедливості та рівних можливостей для юридичних осіб – суб’єктів екологічних правовідносин. Тому застосування принципу верховенства права дозволяє більш повно, комплексно та ефективно вирішувати відповідні колізійні питання, а, відповідно, забезпечувати захист і реалізацію суб’єктивних прав та інтересів учасників екологічних правовідносин в судовій владі².

В науковій роботі М. А. Пліша зроблено висновок про те, що зміст принципу верховенства права в адміністративному судочинстві передбачає можливість звернення до суду за захистом екологічних прав, свобод та законних інтересів безпосередньо на підставі Конституції України, навіть за відсутності спеціального законодавства, яке регулює спірні правовідносини, або за його неповноти, неясності чи суперечливості³.

Таким чином, науковці, що займаються дослідженням еколого-правових проблем, зазвичай не в повній мірі аналізують питання забезпечення верховенства права в доктрині суспільних відносин, що виникають у зв’язку з належністю природних ресурсів, їх використання, відтворення та захисту, охорони навколишнього природного середовища та забезпечення екологічної безпеки. Така тенденція простежується через брак на-

¹ Ткаченко О. Принцип верховенства права в регулюванні еколого-правових відносин: поняття та значення. – С. 66, 67.

² Ткаченко О. Застосування принципу верховенства права в регулюванні еколого-правових відносин: деякі аспекти. – С. 78-80.

³ Пліш М. А. Верховенство права як конституційна гарантія захисту екологічних прав Адміністративними судами України // Екологічне право в системі міждисциплінарних зв’язків: методологічні засади: матеріали «круглого столу» (Харків, 4.12.2015 р.) / За ред. А. П. Гетьмана. – Х.: Право, 2015. – С. 267.

укових робіт практичного спрямування (прикладного характеру), з використанням емпіричного матеріалу, узагальненням практики, аналізом розгляду екологічних справ в судових органах, застосуванням органами охорони правопорядку чинного екологічного законодавства, діяльності прокурорів, адвокатів, державних службовців природоохоронних органів по реалізації наданих юридичним і фізичним особам екологічних прав та виконанню покладених на них екологічних обов'язків. Такий стан викликає необхідність переорієнтації наукових досліджень, особливо тих, які стосуються підготовки та захисту дисертаційних робіт, на пошуки прояву верховенства права крізь призму практичного застосування норм екологічного законодавства у повсякденному вимірі та механізмі реалізації правозастосовчої діяльності у сфері екологічних суспільних відносин.

Принцип верховенства права в системі регулювання екологічних суспільних відносин знаходить своє втілення не лише в традиційно окресленому науковою еколого-правовою літературою інституті екологічних прав людини та громадянина (право на безпечне для життя і здоров'я довкілля, право на отримання екологічної інформації, право на відшкодування завданої порушенням екологічного законодавства шкоди, право на судовий захист тощо), але й інших інститутах екологічного права як то: право власності на природні ресурси; право природокористування; правові засади управління природокористуванням та охороною довкілля; економіко-правовий механізм охорони навколишнього природного середовища та природокористування; юридична відповідальність за порушення екологічного законодавства; правове забезпечення екологічної безпеки; правовий режим екологічно вражених територій і зон надзвичайних екологічних ситуацій; правове регулювання поведінки з відходами; правові основи біологічного різноманіття; правові засади попередження зміни клімату та ін.

Дослідження принципу верховенства права в зазначених інститутах потребує ґрунтового аналізу сотень, а то й тисяч джерел науково-правової літератури, законодавчих та нормативно-правових актів, судової практики та практики правоохоронної і правозастосовчої діяльності, що беззаперечно не може бути проведено в межах запропонованої до уваги читачів наукової статті. Але окремі питання доцільно окреслити і поставити для майбутніх обговорень та дискусій серед науковців, що вивчають проблеми екологічного права.

Зокрема з урахуванням відповідних положень Конституції України та екологічного законодавства, прояв верховенства права в інституті

права власності на природні ресурси повинен знаходити своє беззаперечне втілення в таких чинниках: право власності на природні ресурси Українського народу; наявність особливостей, які притаманні державній, комунальній, приватній власності на природні ресурси; рівність форм власності на природні ресурси; гарантії судового захисту права власності на природні ресурси; юридична об'єктивізація природного права на природні ресурси в загальнодоступне право власності на них громадян, що мешкають на відповідній території; непорушність права власності на природні ресурси; використання власності на природні ресурси у спосіб, безпечний для суспільства, держави та довкілля.

Принцип верховенства права в інституті права природокористування знаходить своє втілення у таких юридичних положеннях: кожен громадянин має право користуватися природними об'єктами відповідно до закону (ч. 2 ст. 13 Конституції України); кожна людина має природне право на здійснення загального використання природних ресурсів для задоволення її життєво необхідних потреб в межах свого перебування; право загального природокористування виникає виключно на підставі особистого волевиявлення та гарантується державою низкою організаційно-правових, економічних, соціальних, культурно-виховних, освітніх заходів без обмежень за будь-якими ознаками (ч. 2 ст. 24 Конституції України); загальне природокористування повинно мати забезпечений Конституцією України пріоритет перед спеціальним природокористуванням; вбачається, що здійснення загального природокористування неможливе без наявності та дієвості досконалої системи передбачених екологічним законодавством процедур; на відміну від загального, спеціальне природокористування має чітку диференційованість за об'єктами правового регулювання; єдність і взаємозв'язок навколишнього природного середовища зумовлює комплексний характер спеціального природокористування; наявність передбачених екологічним законодавством ознак спеціального природокористування (як то – платний характер, обов'язковість попереднього отримання ліцензії, дозволу, картки, квитка тощо, юридичне закріплення відособленої частини об'єкта навколишнього природного середовища за окремим користувачем та ін.), є його обов'язковою ідентифікуючою складовою; набуття права спеціального природокористування здійснюється в межах певних юридичних процедур, що забезпечує його легітимність; припинення спеціального природокористування відбувається за умовами, що передбачені екологічним законодавством (визначені в законодавстві

підстави та прописана процедура, наявність особистого волевиявлення чи здійснення правопорушень адміністративного або кримінального характеру, скасування дозволу, рішення про ліквідацію юридичної особи-користувача, цивільно-правова угода тощо); багатоманітність суб'єктів спеціального природокористування.

Принцип верховенства права знаходить своє втілення й у інших, зазначених вище інститутах екологічного законодавства, але дослідження цих питань буде проведено в майбутніх наукових працях.

Таким чином, верховенство права є основним формалізованим критерієм, яким слід керуватися суб'єктам права в процесі механізму реалізації суспільних відносин, що виникають при використанні природних ресурсів, їх відтворенні та відновленні, охороні навколишнього природного середовища, забезпеченні екологічної безпеки, захисті екологічних прав, свобод і інтересів людини та громадянина.

Арістова Ірина Василівна

доктор юридичних наук, професор,
завідувач кафедри адміністративного
та інформаційного права
Сумського національного аграрного
університету;

Шульга Михайло Васильович

доктор юридичних наук, професор,
завідувач кафедри земельного
та аграрного права
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого,
член-кореспондент НАПрН України

РЕАЛІЗАЦІЯ ЕКОЛОГІЧНОГО, ЗЕМЕЛЬНОГО ТА АГРАРНОГО ПРАВА В УКРАЇНІ: МЕТОДОЛОГІЯ НАУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У роботі відстоюється позиція, що еколого-правова наука, науки земельного та аграрного права України, як невід'ємні взаємодіючі складові юридичної науки, відіграють важливу роль у підвищенні ефективності реалізації норм екологічного, земельного та аграрного права в умо-